

RANDFIGUREN

VERHALENDE BIJBELSTUDIES

Johan Visser

Randfiguren

RANDFIGUREN

VERHALENDE BIJBELSTUDIES

Johan Visser

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

Ontwerp omslag: Peter Kortleve/shortlife.nl
Lay-out binnenwerk: Gewoon Geertje/gewoongeertje.nl

ISBN 978 90 239 5833 8
ISBN 978 90 239 5834 5 (e-book)
NUR 707

www.kokboekencentrum.nl

© 2019 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Alle rechten voorbehouden

KokBoekencentrum Uitgevers vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Inhoud

Woord vooraf	7
1. Melchizedek <i>Gezegend door de tiende koning</i>	9
2. Bileam <i>De dubieuze profeet</i>	17
3. Rachab <i>In het bordeel van de redding</i>	26
4. De koningin van Seba <i>Met eigen ogen</i>	35
5. Generaal Naäman <i>Genezen als een kind</i>	44
6. De wijzen uit het Oosten <i>Sterrenkijkers bij de Messias</i>	52
7. De barmhartige Samaritaan <i>Doe een ketter na!</i>	60
8. De Kanaänitische vrouw <i>Het geloof van een straathond</i>	69
9. Zacheüs <i>In het huis van de tollenaar</i>	77
10. Barabbas <i>Geruild</i>	86

Woord vooraf

Over de Bijbel zijn veel dingen te zeggen, maar in ieder geval ook dit: deze zesenzestig boeken vormen samen het verhaal van God. De Bijbel vertelt het grote verhaal over God, de wereld, kwaad en verlossing en tegelijk ook talloze kleine verhalen waarin God in het leven van mensen verschijnt en werkt. In dit verhaal is God de hoofdpersoon die de wereld schept, kwijtraakt, weer opzoekt en heel maakt. De rode draad wordt gevormd door een taaie, nooit helemaal te vatten goddelijke liefde (samen met een taaie, ook nooit helemaal te vatten menselijke dwaasheid).

Verbeelding

Deze verhalende bijbelstudies willen bijbellezers helpen om de Bijbel als verhaal te lezen, niet omdat het ‘maar verhaaltjes’ zouden zijn, maar omdat het goede verhaal van God vraagt om het als een verhaal tot je te laten doordringen. Ik heb gepoogd om met verbeelding de bijbelverhalen tot leven te brengen, trouw aan de eigenheid van zowel de vertelling als de betekenis van het originele bijbelse verhaal. De dichters, vertellers en profeten uit de Bijbel hebben al hun verbeeldingskracht ingezet om het verhaal van God te vertellen en Jezus kunnen we ons niet voorstellen zonder de verrassende, shockerende en soms raadselachtige gelijkenissen waarmee Hij zijn boodschap dichtbij de mensen bracht. Deze wereld van bijbelse verbeelding heb ik opgevat als een uitnodiging om met dezelfde verbeeldingskracht de verhalen opnieuw te vertellen, in de hoop dat ze voor ons gaan leven.

Randfiguren

In dit boek staan tien bijbelse randfiguren in de schijnwerpers. In het goede verhaal van God spelen buitenstaanders en randfiguren namelijk een verrassende rol. Ze hebben vaak meer begrepen en ontvangen van God dan de mensen die erbij horen en hun onverwachte verschijningen brengen de heldere verdeling in de war tussen wie erbij hoort en wie niet. Deze randfiguren zijn het bewijs

van Gods tegendraadse en genadige gang onder de mensen en behoeden ons voor een leven in exclusieve hokjes en bubbels vol gelijkgezinden.

Hoe deze bijbelstudies te gebruiken

Elk hoofdstuk begint met een verhaal, gewoon om te lezen. Daarna volgen opmerkingen bij het bijbelverhaal. Deze aantekeningen geven de nodige achtergrondinformatie en uitleg om het verhaal zoals je het in de Bijbel vindt beter te begrijpen. De vragen en suggesties voor verwerking zijn bedoeld om het bijbelverhaal in groepsverband te bespreken.

Ik dank Janna Willems van uitgeverij KokBoekencentrum voor het kritisch en bemoedigend meelesen. Tijdens het schrijven van dit boek besepte ik hoeveel ik te danken heb aan anderen, mijn vrouw Gerdine en zoveel anderen, met wie ik in de loop van de jaren de Bijbel heb gelezen en God gezocht, gemist en gevonden. Als dit boek ook anderen helpt om dat te doen, ben ik dankbaar.

Johan Visser

Najaar 2019

1. Melchizedek

Gezegend door de tiende koning

Met Abram begint God een nieuw hoofdstuk met de mensheid. God roept hem weg uit zijn land en weg van zijn familie, om naar het land te trekken dat God hem wijst. Een nieuw begin dat God zal zegenen: Abram zal uitgroeien tot een groot volk, een naam krijgen en een land ontvangen. Bovendien zal hij een zegen worden voor alle geslachten van de aarde. Op deze manier zal de aarde, waarop de vloek van het kwaad werkzaam is, weer gezegend worden.

Abram gaat en trekt samen met zijn neef Lot naar het land Kanaän, waar hij als vreemdeling en nomade vertoeft. Na een verblijf in Egypte, omdat er in Kanaän hongersnood heerst, gaat het de beide herdersvorsten zo voor de wind dat ze besluiten om ieder zijn eigen weg te gaan. Lot kiest de vruchtbare Jordaanvallei en gaat in de buurt van Sodom wonen, de stad waar het kwaad welig tiert. Abram trekt naar het zuiden en verblijft als vreemdeling bij de eiken van Mamre, nabij de stad Hebron. Als er een oorlog in Kanaän uitbreekt tussen verschillende bondgenootschappen van koningen raakt Abraham daarbij betrokken, omdat Lot met de burgers van Sodom als oorlogsbuit is weggevoerd.

Gezegend door de tiende koning

De koning van Sodom viel Abram om de hals, maar had nauwelijks aandacht voor hem. Zijn ogen waren alleen gericht op wat hij over Abrams schouders heen zag. De vrouwen en kinderen, de kuddes, de ezels en kamelen bepakt met kostbaarheden en voedsel die in een stoet achter Abram de Koningsvallei binnentrokken. De koning rook naar teer. Sporen van zwarte vlekken waren op zijn koningsmantel zichtbaar. Blijkbaar had hij zich verscholen in een van de asfaltputten in de omgeving en had de zwarte aardsmurrie die hem bevlekte hem ook gered.

‘Mijn neef Lot zegt dat van de weggevoerden er niemand ontbreekt. Ook van uw bezittingen is er niet veel verloren. De oosterlingen zijn in paniek weggevlucht zonder veel mee te nemen.’ Abram beseftte dat de gewaagde expeditie om zijn neef Lot met alle krijsgesvangenen te bevrijden tot een goed einde was gebracht. De spanning en de euforie maakten plaats voor vermoeidheid en honger. De koning speurde nog steeds in de menigte achter hem. Abram draaide zich om. De vallei vulde zich met geluiden: kinderstemmen, vrouwen die naar de soldaten van de koning schreeuwden, het geroep van herders en ezeldrijvers, het gemekker van de schapen, zijn mannen die boven alle herrie uit de groep tot stilte maanden.

Toen zag hij op een heuvel aan de westkant van de vallei een klein gezelschap verschijnen. Het daalde af in hun richting. Anderen zagen het nu ook en er viel een afwachterde stilte over de Koningsvallei. De groep naderde snel. Vijf ezels beladen met manden en wijnzakken, enkele mannen met wapens, die schitterden in het zonlicht, en vooraan een gestalte in het wit, gezeten op een ezel. De koning van Sodom siste: ‘Melchizedek, de koning van Salem. Een vreemde, vrome snuiter.’

Abram had nog nooit van hem gehoord. Wonderlijke namen, dacht hij. Mijn koning is gerechtigheid; Salem, de vrede. De groep hield halt en Melchizedek spreidde zijn armen. Op zijn borst fonkelde een gouden efod, bezet met edelstenen in alle kleuren van de regenboog.

‘Welkom in het gebied van Salem. Vrede zij u allen!’ Het was een warme, volle stem die Abram deed denken aan de goddelijke stem die af en toe tot hem sprak. Hij knielde en met hem zijn mannen en velen van het volk van Sodom. Hun koning bleef echter staan. Het zuiver wit van Melchizedek vloekte met de vuile, bevelkte mantel van de koning van Sodom. Melchizedek sprak opnieuw: ‘Sta op en eet en drink. Er is brood en wijn voor u allen. Ik heb gehoord van de strijd en uw terugkomst. U zult honger hebben.’ Hij draaide zich om naar zijn dienaren: ‘Deel het uit, de kinderen eerst!’

Melchizedek nodigde Abram en de koning van Sodom uit om in de schaduw van een boom te gaan zitten. Terwijl ze aten en dron-

ken, deed de koning van Sodom verslag van wat er de laatste weken was gebeurd. De stafexpeditie van de vier koningen onder leiding van de Elamiet Kedorlaomer in Kanaän was geëindigd in de Siddimvallei met de veldslag tegen het bondgenootschap van vijf koningen. Hij noemde de namen van alle betrokken koningen wel twee keer. Abram telde in stilte het aantal koningen. Het waren er negen. Dat betekende dat deze Melchizedek nummer tien was. De andere negen waren doorsnee koningen, bezig met de dingen waar koningen gewoonlijk druk mee waren: het vergroten van hun macht en het voeren van oorlog om land en buit. Deze tiende koning leek anders. Hij deelde uit, hij was druk met vrede.

Tussen de koningen bleef een nomade als Abram altijd een vreemdeling. Ze noemden hem een ‘Hebreeër’ – een randfiguur, een buitenstaander die er niet bij hoorde. Hij droeg die scheldnaam als een eretitel en had zich nooit thuis gevoeld bij de koningen die leefden om te nemen, altijd meer te nemen en terug te nemen. Hij leefde van de zegen van God die hem verschenen was en bezat alleen een belofte dat zijn nakomelingen dit land zouden ontvangen. Verder probeerde hij zich zo weinig mogelijk te bemoeien met koningen. Alleen met zijn buurman Mamre, in wiens gebied hij gastvrijheid genoot, had hij een bondgenootschap gesloten. Van de oorlog in Kanaän had hij gehoord en die zou net als de vorige oorlogen aan hem voorbij zijn gegaan, ware het niet dat zijn neef Lot erbij betrokken was geraakt. En je broeder liet je niet in de steek. Dus had hij met zijn bondgenoten een legertje op de been gebracht – welgeteld 318 man. Ze voerden een verrassingsaanval uit en het grote oosterse leger, dat onbezorgd de overwinning aan het viere was, sloeg in paniek op de vlucht. Op de terugweg had Mamre hem apart genomen. ‘Wat is dat toch met jou, Abram? Hoe flik jij dat toch altijd weer, slimme Hebreeër die je bent?’ Hij had niet goed geweten wat te antwoorden. ‘Mijn God houdt van onmogelijke dingen,’ had hij gezegd. ‘Soms is dat prachtig, soms doet dat pijn.’

Melchizedek stond op met een lach op zijn gezicht. ‘Ik hoop dat jullie allemaal voldoende hebben gegeten om de reis voort te zetten.’ Zijn ogen bleven op Abram rusten. Hij deed een stap naar

voren en legde zijn rechterhand op Abrams hoofd. Gouden ringen schitterden in het grijze haar. Hij deed zijn ogen dicht, alsof hij poogde iets uit een verre uithoek van zijn geheugen op te roepen. Zijn ogen gingen open. Ze straalden, als de ogen van kinderen die een schat hadden gevonden. Hij verhief zijn stem en riep door het dal: 'Gezegend zij Abram, door El Eljon, de schepper van hemel en aarde. Gezegend zij El Eljon, die u uw vijanden in uw hand gaf.'

Abram voelde en hoorde de zegen en besepte hoe vreemd het er moest uitzien. El Eljon, de allerhoogste God van Kanaän, de schepper en koning van hemel en aarde zegende hém, de vreemde buitenstaander, de Hebreëer zonder land. Deze priesterkoning van de Allerhoogste zei hetzelfde als de HEER, die God van de stem die hem in Ur had geroepen om zijn land en familie te verlaten en naar dit land op weg te gaan. Die HEER moest dus ook de Allerhoogste, de schepper van hemel en aarde zijn. En deze tiende koning, de koning van gerechtigheid en vrede, was zijn priester en dienaar. De priesterkoning trok zijn hand terug. Abram stond op en wist wat hem te doen stond. Hij maakte een lichte buiging en zei plechtig: 'Ik dank u, Melchizedek, koning van Salem, priester van El Eljon, voor uw gaven en uw zegen en ik bied u een tiende van deze buit aan, als gift voor El Eljon. Mijn dienaren zullen voor het vervoer zorgen.' Melchizedek knikte afwezig, zijn gedachten waren elders.

Terwijl Melchizedek zich klaarmaakte voor vertrek, wilde de koning van Sodom snel zaken doen. 'Geef mij de mensen en neem de bezittingen voor uzelf, Abram.' Ondanks het gulle aanbod ver raadden de woorden zijn onveranderde levensvisie: geef mij, neem jij. Even stond Abram in dubio. Hij had recht op de veroverde buit, het zou hem aanmerkelijk rijker maken en bovenal gunde hij koning Graaier de Grote niks. Als die woorden van Melchizedek – 'Gezegend zij Abram' – niet door zijn hoofd waren geflitst, had hij misschien wel ja gezegd. Maar nu antwoordde hij: 'Bij de HEER, God de Allerhoogste, de schepper van hemel en aarde – dat niet. Ik zal nog geen draad of schoenriem van u aannemen. Dan zult u immers zeggen dat het uw bezittingen waren en u mij hebt rijk gemaakt. Ik zal niets nemen, behalve wat mijn mannen al hebben verbruikt tijdens de reis. En ook het deel dat mijn bondgenoten toekomt, laat hen dat nemen.'

Nu de buit verdeeld moest worden, barstte er een chaotische drukte los in de vallei. Abram deed Melchizedek uitgeleide en keek de op de ezel wiegende priesterkoning na. Het zonlicht bescheen de tiende koning en zijn gevolg. In zijn verlichte witte priesterkleed leek hij een ster die langzaam langs de groene helling van de Koningsvallei vervaagde, terwijl hij opging naar de stad van vrede. Een gevoel van heimwee overviel Abram. Hij miste de mysterieuze koning en de goddelijke vrede die om hem heen hing nu al. Waarom was hij niet met hem meegegaan?

Een van zijn knechten tikte hem op de schouder. ‘Meester, alles is klaar voor vertrek...’

‘Ik kom,’ antwoordde hij zonder na te denken. Zijn ogen waren nog steeds gericht op de plek waar hij de schittering van Melchizedek voor het laatst had gezien. Hij verbeelde zich de ezel met de koning die weer tussen de cipressen op de helling verscheen, maar beseftte tegelijk dat dit niet zou gebeuren. Deze tiende koning was geen blijver. Je kon je niet aan hem vastklampen. Hij verdween even plotseling als hij verschenen was, alleen een zegen achterlatend. En heimwee. Daar moest hij het mee doen – zoals altijd.

.....

OPMERKINGEN BIJ HET BIJBELVERHAAL GENESIS 14:1-24

Abram en de koningen

In dit verhaal krijgen we een beeld van Abram zoals we dat niet tegenkomen in de andere bijbelse verhalen over hem. Hier verschijnt hij als een strijder die zich mengt in een oorlog om zijn neef Lot te bevrijden. Opeens is de vreemdeling en herder Abram betrokken in de wereldpolitiek van zijn dagen. Abram wordt in vers 13 ‘de Hebreëër’ genoemd, een bekende typering in het oude Midden-Oosten voor groepen die aan de rand van de samenleving leefden en er niet echt bij hoorden.

Het woord ‘koning’ is een kernwoord in het verhaal. Het komt er zevenentwintig keer in voor en de climax van het verhaal speelt zich af in de Koningsvallei of het Koningsdal. Deze vallei moet ergens in de buurt van Jeruzalem hebben gelegen. Later zal Absalom, de zoon

van koning David, in deze vallei een zuil voor zichzelf oprichten (2 Sam. 18:18).

Over de koningen die worden genoemd is historisch verder niets bekend. Het verhaal vertelt over een conflict tussen vier koningen uit het oosten (en noorden) tegen vijf uit het gebied van de huidige Dode Zee. De koningen doen wat koningen gewoon zijn te doen: door machtspolitiek en oorlog hun macht en bezit beschermen, vergroten en terugpakken. In het boek Samuel wordt het volk Israël, als het om een koning vraagt, gewaarschuwd dat koningen altijd 'nemen', een woord dat ook in dit verhaal valt (1 Sam. 8:11-17).

Dit is de eerste keer in de Bijbel dat het woord oorlog voorkomt. Het is direct een grote oorlog waarbij negen koningen en ook andere stammen en volken in en rond Kanaän betrokken raken.

Het verhaal focust op twee koningen: de koning van Sodom, die Bera heet en de vertegenwoordiger is van die negen, en de koning van Salem, die de naam Melchizedek draagt en die in het verhaal de tiende koning is. Sodom is de stad van het kwaad, die daarom enkele hoofdstukken verderop door God vernietigd zal worden. Salem is verwant met het woord 'Sjalom', dat vrede, welvaart betekent. De naam wordt meestal uitgelegd als een verkorte vorm van de naam Jeruzalem, en komt verder maar één keer in de Bijbel voor (Ps. 76:3).

Melchizedek

Het contrast tussen de negen koningen en die ene kan niet groter zijn. De andere koningen zijn typische koningen die nemen (vers 11-12, 21), terwijl Melchizedek (evenals Abram) juist geeft en zegent (vers 18-21). Hij verschijnt met de geschenken en biedt de strijders een koninklijke maaltijd van brood en wijn aan.

De naam Melchizedek is een samentrekking van twee woorden: 'Mijn koning' en 'Rechtvaardig(heid)'. Deze tiende koning is dus een rechtvaardige koning. Het doen en bewaren van recht en gerechtigheid is de hoofdtaak van de koning in de Bijbel (zie Ps. 72).

Melchizedek is ook priester (de eerste die in de Bijbel wordt genoemd). De combinatie van priester en koning kwam vaker voor in het Midden-Oosten, hoewel in Israël het ambt van priester en koning veel meer gescheiden was. Zegenen is een van de taken van een priester (zie Num. 6:22-27). De zegen van deze priesterkoning is voor Abram een bevestiging van de belofte die God hem had gegeven bij zijn roeping (Gen. 12:1-4). Hij wordt gezegend en is tegelijk ook een zegen voor de bevolking van Kanaän.

Melchizedek is een mysterieuze figuur. Hij verschijnt even en verdwijnt daarna in het niets. Toch duikt hij later in de Bijbel weer op als voorvader en prototype van de door God aangestelde priesterkoning.

Psalm 110 is een koningspsalm (wellicht gebruikt bij een kroning) waarin de HEER de koning met een plechtige eed aanstelt tot koning aan zijn rechterhand en tot 'priester voor eeuwig naar de ordening van Melchizedek'. Koning David had Jeruzalem veroverd en tot hoofdstad gemaakt, zijn zoon Salomo bouwde er de tempel van de HEER. Melchizedek, de priesterkoning van het oude Jeruzalem, verbond het nieuwe koningshuis en de nieuwe hoofdstad met het verleden en de zegen van God die Abram ontving.

Juist daardoor wijst deze psalm ook verder dan David en zijn koningshuis. Deze priesterkoning in de lijn van Melchizedek is de koning door wie God in de toekomst zijn volk zal verlossen en leiden (de Messias). Het is niet verwonderlijk dat in het Nieuwe Testament deze psalm klinkt om het koningschap van de verhoogde Jezus aan te wijzen. In de brief aan de Hebreeënen verschijnt daarbij ook Melchizedek als een spiegel waarin we Jezus, de Hogepriester en Zoon van God, kunnen herkennen (Hebr. 5:6; 6:20 en 7:1-28). Melchizedek, zo zegt de brief, 'heeft geen vader of moeder, geen stamboom, geen oorsprong of levenseinde en lijkt op de Zoon van God – hij is priester voor altijd' (7:3 NBV). Zo is deze mysterieuze rechtvaardige priesterkoning van de stad van de vrede een beeld van Jezus, de unieke eeuwige priesterkoning.

El Eljon

Melchizedek is een priester van El Eljon, dat vertaald wordt met 'God de Allerhoogste'. El Eljon is een van de titels van El, de oppergod van Kanaän, die in de Bijbel ook voor de HEER wordt gebruikt. De zegen

van God voor Abram komt uit de mond van een Kanaänitische priester-koning van God de Allerhoogste, die ook de 'schepper van hemel en aarde' wordt genoemd. Ook deze buitenstaander kent God en wordt door God gebruikt om Abram te zegenen.

Het is treffend dat Abram na de ontmoeting met Melchizedek alle namen en titels bij elkaar neemt als hij tegen de koning van Sodom spreekt over 'de HEER, God de Allerhoogste, de schepper van hemel en aarde' (vers 22). Het bijbelse geloof in de ene God kent de HEER als de God van Abraham, Izak en Jakob én als de Allerhoogste Schepper van hemel en aarde, die ook via verrassende buitenstaanders kan verschijnen en zegenen.

Verwerking

Vraag je na het lezen van het verhaal en het bijbelgedeelte af wat je verrast en wat je geschokt heeft. Waarom verrast en schokt je dat?

Enkele vragen om over door te denken en te spreken:

1. Wat heeft dit bijbelverhaal je te zeggen als het gaat over de koningen/de politiek?
2. Melchizedek wordt in Hebrreeën 7:3 vergeleken met Jezus, de Zoon van God. Waarin lijken ze op elkaar? Waarin zie je iets van Jezus in wat er in Genesis 14 over Melchizedek wordt verteld?
3. Melchizedek blijft een mysterieuze figuur in de Bijbel. Welke rol speelt het mysterie in jouw leven en geloof?
4. In het levensverhaal van Abram speelt de zegen van God een grote rol. Wat betekent gezegend worden en tot een zegen zijn voor jou? Hoe werkt dat in de praktijk: zegenen en gezegend worden?
5. Melchizedek is als buitenstaander een boodschapper van God. In hoeverre heb je daar zelf ervaring mee?

Dank en bid voor de zegen van God in je leven en door je leven heen naar anderen.

2. Bileam

De dubieuze profeet

Abrahams nakomelingen zijn uiteindelijk in Egypte terechtgekomen. Daar groeien ze uit tot een groot volk, maar worden ze ook tot slavendienst gedwongen. God roept Mozes om zijn volk te bevrijden en het naar het aan Abraham beloofde land te leiden. Na de tocht door de Rode Zee en de verbondssluiting bij de berg Sinai gaat het echter mis als ze op het punt staan om Kanaän binnen te trekken. Als straf moet het volk nog veertig jaar in de wildernis zwerven. Na die zwerftocht komt het eindelijk weer aan de grens van Kanaän. De volken die aan de grens wonen zijn hun vijandig gezind. Israël wordt een vreedzame doortocht door hun gebied geweigerd. De Amorieten nemen zelfs de wapens op, maar worden in de strijd verslagen. Als het volk daarna in de vlakte van Moab, bij de grensrivier de Jordaan, hun kamp opslaat, raken de Moabieten in paniek. Hun koning Balak neemt de toevlucht tot een laatste redmiddel: hij stuurt boden naar de magiër Bileam om Israël te komen vervloeken.

De dubieuze profeet

Ik had nooit gedacht dat mijn ezelin meer zou zien dan ik, Bileam, zoon van Beor, ziener van de goden. Haar dromerige ezelsogen zagen die engel van de HEER met de ontzagwekkende Naam tot drie keer toe, terwijl mijn zienersogen blind waren voor zijn verschijning. Dat klopte gewoon niet, zoals alles aan heel die reis, die ik op vraag van koning Balak van Moab maakte, niet klopte. Ik had het idee dat God mij gebruikte en zijn spel met me speelde. Toen de delegatie uit Moab en Midjan voor de eerste keer bij mij in Pethor aan de Eufraat aankwam, leek er geen vuiltje aan de lucht. Balak vroeg mij een volk te komen vervloeken dat in de buurt was neergestreken. Gelet op de riantе beloning in goud en zilver zat hij flink in de rats. 'Een enorm volk, dat als een kudde wilde ossen ons hele land komt leegvreten en plattrappen,' hadden de boodschappers met een bezorgd gezicht verteld.

Angst drijft de mensen naar de goden en dus ook naar mij, makelaar van goddelijke vloek en zegen. Natuurlijk speelt een goede reputatie ook een rol en op dat gebied heb ik niet te klagen. 'Wie ik zegen, is gezegend, wie ik vervloek, is vervloekt,' luidt mijn motto – onbescheiden, maar niet overdreven. Uit ervaring weet ik echter dat ze pas komen als de angst voor de goden, de dood of de vijand groter is dan hun eigen kracht en mogelijkheden. Daarom vragen ze ook vaker om een vervloeking van anderen dan om een zegen voor zichzelf. Een zegen voor anderen komt helemaal weinig voor – natuurlijk wel voor kinderen en andere geliefden, maar nooit voor vreemden, laat staan vijanden. Maar dat doet er voor de meeste magiërs niet toe. Als je hun geheimen kent, zijn de krachten van vloek en zegen kneedbaar en kun je ze inzetten voor de wensen van wie dan ook. Na al die jaren dacht ik ook het geheim van de ontzagwekkende Naam van de HEER in mijn vingers te hebben, maar ik bleek mijzelf te hebben overschat.

Zoals gewoonlijk zocht ik in de nacht een antwoord van de HEER, terwijl de mannen die mij het verzoek van Balak hadden gebracht in het gastenverblijf overnachtten. Helder en vastberaden klonk de stem: 'Je mag niet meegaan om dat volk te vervloeken, want het is gezegend.' Ik kon niet anders dan hen de volgende morgen wegsturen. Drie weken later stond er echter weer een delegatie op de stoep. Hun kleding en voorkomen verraadden een hoge positie. Ze kwamen met een verbeterd voorstel: ik mocht mijn eigen prijs bepalen en zou met eer worden overloden – als ik dat volk maar kwam vervloeken. Het duidelijke woord van God indachtig, antwoordde ik dat ik het bevel van de HEER mijn God niet kon overtreden, wat Balak mij ook zou schenken. Maar ik kon Balaks vraag natuurlijk nog wel een keer aan God voorleggen. Misschien had ik het verkeerd verstaan of moest ik net iets harder op de hemelpoort kloppen. Voor zo'n buitenkansje kon je beter het zekere voor het onzekere nemen. 's Nachts sprak God opnieuw en tot mijn verrassing en blijdschap kreeg ik nu wel toestemming om te gaan, zij het onder de strikte voorwaarde dat ik alleen zijn woord zou spreken.

De volgende morgen zadelde ik mijn ezelin en vertrok met de delegatie en twee dienaren naar Moab. De eerste uren volgden we

de Eufraat. Een nevel hing even grijs als de vacht van mijn ezelin boven het traag stromende water. Op het stapvoetse ritme van mijn ezelin liet ik mijn gedachten gaan over de vraag hoe ik het woord van de HEER met het verzoek van Balak in overeenstemming kon brengen.

Rond het derde uur kreeg het beest het plotseling te kwaad. Ze begon schichtig met haar kop te schudden en steigerde, zodat ik me aan het tuig moest vastgrijpen. Het anders zo trage dier draafde het pad af, een met stenen bezaaid veld in. Alleen met mijn rijzweep kon ik haar tot bedaren brengen. Nog geen vijf minuten later kreeg het beest het weer op de heupen toen we tussen ommuurde wijngaarden door reden. Ze week helemaal uit naar rechts en mijn voet kwam klem te zitten tussen de ezel en de muur.

Van pijn en woede haalde ik uit met de zweep, waarop het dier vooruit schoot om na een paar meter op het smalste stuk van het pad door de poten te zakken. Ik raakte buiten mezelf, greep een stok uit een zadeltas en begon te slaan. 'Vervloekt stom beest, ik zal je leren! Waar slaat dit op?' Bij elke slag schokte het beest en veerde de stok licht terug.

Op dat moment stelde het dier me een vraag: 'Wat heb ik je misdaan, dat je me nu al drie keer geslagen hebt?'

In mijn razernij antwoordde ik gewoon: 'Ja, nog spotten met me ook. Als ik een zwaard had, zou ik je vermoorden.' Het dier reageerde alsof het de gewoonste zaak van de wereld was: 'Maar ben ik niet je ezelin waarop je jaar en dag gereden hebt en heb ik zoiets ooit eerder gedaan?'

Op dat moment zag ik hem staan, op nog geen twee meter afstand, met een blinkend zwaard in de hand. Nu zakte ook ik door mijn knieën. Ik voelde mijn neus trillen in het zand. Ezelin en ziener geknield voor die stralende engel van de HEER, die de vraag van de ezelin herhaalde. Waarom had ik mijn rijdier drie keer geslagen?

'Zij heeft je gered, want ik ben hier gekomen om je op deze weg tegen te houden. Als zij niet drie keer was uitgeweken, had ik jou gedood en haar gespaard.'

Ik keek voorzichtig op en stotterde: 'Ik, ik heb er verkeerd aan gedaan om te gaan. Ik wist niet dat u mij wilde tegenhouden. Maar als dit slecht is in uw ogen, dan keer ik terug.'

‘Ga met deze mannen mee,’ zei de engel, ‘maar spreek alleen het woord dat ik tot je zal spreken.’

Ik begreep het niet. Hij had me willen doden, omdat ik was meegegaan, en nu mocht ik gewoon weer verder. De engel verdween en mijn ezelin ging op haar poten staan om de reis te vervolgen alsof er niks gebeurd was. Bij mij echter bleven de onrust en angst de eerstvolgende dagen in mijn hoofd en buik hangen. De tweede nacht van de reis verbleven we in een herberg nabij Hamath. Terwijl de anderen sliepen, glipte ik de stal binnen en fluisterde in de spitse oren van mijn ezelin: ‘Weet jij misschien wat de HEER hiermee wil?’ Het beest keek me stom aan en draaide langzaam haar kop weg.

Tijdens de reis had ik me hem anders voorgesteld, maar Balak had weinig koninklijks over zich. Zijn blinkende wapenrusting en koningsmantel hingen om een van angst doortrokken lichaam. Zenuwachtig liep hij heen en weer – dan weer bevelen gevend, dan weer smekend om aanwijzingen. Zijn handen trilden. Zijn stem fluisterde paniekerig: ‘Waarom ben je niet direct gekomen? Denk je dat ik niet in staat ben om je rijkelijk te belonen?’

Ik durfde hem nauwelijks te antwoorden, bang dat de angst ook zijn hartspier zou bereiken. Mijn reactie klonk formeel: ‘Het woord dat God mij in de mond legt, zal ik spreken.’

Hij hoorde het volgens mij niet eens, omdat hij al bezig was met de voorbereidingen van een offerplechtigheid, waarvoor hij de helft van de koninklijke veestapel had meegenomen.

De volgende morgen trokken we naar de Baälshoogten en zag ik voor het eerst dat volk – het tentenkamp dat als een enorme stilstaande kudde schapen over de vlakte was verspreid. Balak bouwde op mijn bevel zeven altaren, waarop hij zeven jonge stieren en zeven rammen offerde. Een overmatig offer van leven dat al je zintuigen prikkelde: de in hun doodsstrijd brullende dieren, het warme, zuivere bloed dat over je handen stroomde en de geur van het brandende vlees. Daarna sprak ik op een kale verhoging mijn formules uit en wachtte tot ik in trance raakte. Al snel hoorde ik de stem die me terugstuurde naar Balak met woorden die ik al had verwacht. ‘Uit Syrië heeft Balak mij laten halen om Jakob te ver-

vloeken. Hoe kan ik dat doen, als God het niet vervloekt? Ik heb dat afgezonderde volk gezien. Wie kan het stof van Jakob tellen? Moge mijn dood als zijn dood zijn.'

Balak was eerder verbaasd dan verbolgen. Hij kon zich waarschijnlijk niks voorstellen bij een magiër die zich niet aan zijn opdracht hield en dacht dat het lag aan de plek waar we stonden. Op een plek waar ik slechts een klein deel van dat volk kon zien, zou ik vast minder onder de indruk zijn. Ik begreep de logica niet helemaal, maar het paste wel bij deze man die vooral in getallen dacht. We klommen een paar uur naar de top van de Pisga. Op het wachtersveld met uitzicht op de Jordaanvallei herhaalden we het hele ritueel van offers en bezweringen. Maar ook de HEER herhaalde zijn woord van eeuwige zegen voor dat volk van Jakob en merkte daarbij op dat er geen bezwering en magie bestond die dat volk zou kunnen treffen. Toch drong die boodschap nog niet tot Balak door. Hij stond erop dat ik het op nog een andere plek zou proberen. We daalden van de Pisga af en bestegen de naastgelegen Peor. De top bood uitzicht op de wildernis. Doods, vervloekt land strekte zich uit tot aan de horizon, die lichtoranje kleurde van de dalende zon. Mijn ogen begonnen te tranen van de rook die van de zeven altaren opsteeg. Ik besepte dat het geen zin meer had om mijn magische kennis te gebruiken om een vervloeking op te roepen. De HEER met de ontzagwekkende Naam bleef bij zijn zegen. Ik ging gewoon staan met open ogen en draaide mij om, zodat ik dat volk kon zien liggen in de vallei en wachtte. De woorden kwamen gewoon, zoals bij mijn ezelin. Het waren goede woorden waar het leven van afdroop – bomen, planten, schoonheid, overwinning, kracht en zegen.

Ik had te doen met Balak. Zijn bleke gelaat lichtte vuurrood op van woede. Met van onmacht gebalde vuisten beet hij me toe: 'Verdwijen naar waar ik je vandaan heb gehaald. En denk niet dat je maar één penning van me krijgt. Ga voor je beloning maar naar die HEER van je.'

Ik verdedigde me: 'Maar heb ik niet vanaf het begin gezegd dat ik alleen de woorden van de HEER mocht spreken? Goed, ik zal nu gaan, maar niet voordat ik u laat weten wat er in de toekomst zal gebeuren met dit volk en met het uwe.' De zon had inmiddels

de horizon geraakt. In het rode licht dreven de eeuwen voorbij tot ik uit dat gezegende volk een ster zag rijzen – een schitterend, ontzaglijk, vorstelijk hexagram. Grenzen braken, landen vielen, volken knielden voor de ster; ook het volk van Moab. Ik zag nog meer gebeuren op dat stuk aarde en op de zee waarin de zon elke avond verdwijnt zag ik schepen verschijnen.

Balak kalmeerde van het toekomstvisioen. Hij en zijn volk kregen nog respijt tot die koninklijke ster zou opkomen. Hij vertrok zonder mij te groeten. Nadat we overnacht hadden op de Peor, keerde ik met mijn dienaren huiswaarts. Aan de voet van de berg hielden de Midjanieten uit de delegatie mij staande. Ze drukten me een leren buideltje in de hand. ‘Geef ons raad: als vervloeking niet helpen tegen dit volk, wat kunnen we dan doen?’ Het buideltje woog op mijn hand.

Ik aarzelde en keek naar mijn ezelin, die sloom in het zand staaarde. ‘Geen enkele kracht kan de zegen van de HEER met de ontzagwekkende Naam voor dit volk breken. Maar ze kunnen wel de vloek over zichzelf afroepen. Wellicht kunt u ze daarbij een handje helpen. Weet u, zichzelf zijn hun ergste vijand. En dat zou weleens voor een ieder van ons kunnen gelden.’

.....

OPMERKINGEN BIJ HET BIJBELVERHAAL NUMERI 22-24

Het boek Numeri

Het verhaal van Bileam staat in het bijbelboek Numeri. Dit vierde boek van de Torah begint met een volkstelling, waar de naam van het boek naar verwijst. Numeri is een divers boek dat wetten, namenlijsten, gedetailleerde reisschema's, verhalen en liederen bevat. De verhalen over de tocht door de woestijn geven een treurig beeld van het volk van God, dat weinig vertrouwen heeft, veel klaagt en in opstand komt tegen Mozes en God. Toch houdt God het met ze vol. De zegen van God is het teken van Gods trouw aan Israël. De priesterlijke zegen (Num. 6:22-27) en de zegen die Bileam bij herhaling uitspreekt bevestigen dat Israël ondanks zichzelf Gods volk is.

Bileam

Bileam is een profeet uit Pethor, dat mogelijk in de buurt van de stad Karkemish aan de Eufraat lag. Hij is een Arameeër (Aram is de oude naam voor Syrië), wat wordt bevestigd door Aramese inscripties die zijn gevonden in Jordanië en die spreken over de profeet Bileam, 'een ziener van de goden', die een boodschap in de nacht krijgt en waarschijnlijk vervloekingen uitspreekt.

Het bijbelverhaal geeft een dubbel beeld van Bileam. Aan de ene kant is hij een profeet van de HEER, die tot twee keer toe toestemming vraagt aan God, de HEER zelfs 'mijn God' noemt (22:18), steeds zegt alleen het woord van de HEER te spreken en Gods zegen voor Israël ook daadwerkelijk uitspreekt. Aan de andere kant vertoont hij trekken van een magiër die met bezweringen, formules en voortekens aan waarzeggerij doet en orakels van zegen en vloek oproept (24:1) – praktijken die in Israël verboden waren (23:23). Ook het feit dat Balaks boodschappers met een waarzeggersloon (22:7) naar Bileam komen, bevestigt het beeld van een heidense magiër die Israël voor geld wil vervloeken, maar door God daarvan wordt weerhouden (zie ook Deut. 23:5 en Joz. 24:10).

Het verhaal in Numeri laat de spanning van dit dubbele beeld van Bileam staan, maar in de rest van de Bijbel domineert het negatieve beeld. Dit heeft te maken met de raad die Bileam aan de Midjanieten heeft gegeven om Israël door Moabitische vrouwen te verleiden tot afgoderij met de Baäl van de Peor (Num. 25 en 31:16). Daarom wordt hij in de strijd met de Midjanieten ook gedood (Num. 31:8 en Joz. 13:22) en geldt hij in de bijbelse overlevering als een voorbeeld van verleiding en omkoping (2 Petr. 2:15; Jud. 11; Openb. 2:14).

Deze overlevering over Bileams betrokkenheid bij de afgoderij met de Baäl van de Peor is in het slot van het verhaal verwerkt.

Verwarrende spanning

Wie het bijbelverhaal leest, wordt geconfronteerd met de vraag wat God nu echt van Bileam verlangt. Eerst mag hij niet meegaan met de boodschappers, terwijl hij de tweede keer verrassend genoeg wel toestemming krijgt om te gaan. Als hij gaat, verschijnt echter toch de Engel van de HEER om hem tegen te houden en – als de ezelin niet

gesproken had – te doden. Als Bileam dan aangeeft dat hij terug wil keren als hij verkeerd bezig is, mag hij alsnog met de delegatie mee – mits hij de woorden van God spreekt.

Het meest waarschijnlijk is dat we hier – zoals vaker in de Bijbel – te maken hebben met een samenvoeging van meerdere verhalen. De verwarring die hierdoor ontstaat over Bileam (is hij nu een trouwe profeet van de HEER of een foute waarzegger?) en over de HEER (wil Hij nu wel of niet dat Bileam gaat) creëert een spanning die het verhaal herkenbaar en fascinerend maakt. Uiteindelijk heeft het ondubbelzinnige woord van zegen dat Bileam namens God continu spreekt het laatste woord.

Zegen en vloek

In de Bijbel hebben woorden een eigen kracht. Woorden doen iets. Dat geldt nog sterker van woorden die als zegen of vloek worden uitgesproken. De zegen van God geeft leven, bescherming en toekomst, terwijl een vloek dood en onvruchtbaarheid brengt. De schepping is door God gezegend, maar door de zonde ook vervloekt (Gen. 1:22, 28; 3:14-19). Abraham en zijn nakomelingen zijn gezegend door God (Gen. 12:1-3), hoewel ook hun de vloek kan treffen als ze zich van God afkeren (Deut. 28).

Een ster uit Jakob

In het visioen over de toekomst van het volk ziet Bileam ‘een ster uit Jakob’ en ‘een scepter uit Israël’ opkomen (Num. 24:17). De ster staat voor een koninklijke figuur en de meeste uitleggers denken aan koning David die Moab ook daadwerkelijk zal veroveren. Van daar dat er in het verhaal sprake is van een hexagram, een zespuntige ster, ook bekend als de Davidsster.

Net als bij veel andere profetische teksten krijgt de profetie van Bileam in de loop van de tijd een Messiaanse lading, die onder andere terugkomt in de ster die de Wijzen (magiërs!) uit het Oosten naar Jezus, de Koning van de Joden, heeft geleid (Mat. 2:1-12).

Verwerking

Welke emoties roept de hoofdpersoon Bileam bij je op? Waarom?

Enkele vragen om over door te denken en te spreken:

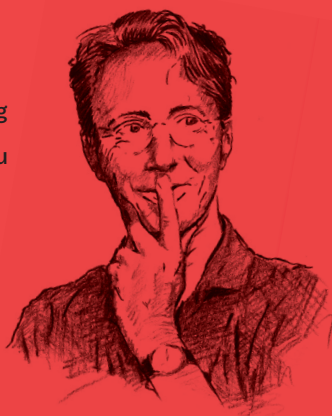
1. De angst drijft Balak naar Bileam om zijn vijanden te vervloeken. Wat zou jij doen als je in Balaks schoenen stond? Waar merk je vandaag iets van vervloeken?
2. Het woord van de HEER speelt in het hele verhaal een grote rol. Wat voor woord is het?
3. De Amerikaanse theoloog Eugene Peterson merkt naar aanleiding van dit verhaal op dat zegenen 'Gods corebusiness' is. Ben je het daarmee eens? Waarom wel of niet?
4. Het bijbelgedeelte geeft een dubbel beeld van Bileam: is hij nu een trouwe profeet van de HEER of een heidense magiër? Wat heeft die dubbelheid ons te zeggen?
5. Een wonderlijk onderdeel van het verhaal is de sprekende ezelin. De reformator Maarten Luther heeft daarover gezegd dat als God door een ezel kan spreken, Hij door iedereen kan spreken. Wat vind je van die uitleg?

Bedenk en bid hoe jouw mond en leven een instrument van Gods zegen kan zijn.

In de serie 'Verhalende Bijbelstudies' worden bijbelgedeelten tot leven gebracht door ze te vertellen met verbeelding en oog voor details, achtergronden en verbanden. Gecombineerd met uitleg over de betekenis, achtergrondinformatie en suggesties voor verwerking, zijn de boeken uitermate geschikt voor bijbelkringen en gespreksgroepen.

In **Randfiguren** wekt Johan Visser tien bijbelse randfiguren tot leven. Buitenstaanders en randfiguren zijn er overal — ook in de Bijbel. Het verrassende van bijbelse randfiguren is dat ze vaak meer hebben begrepen van God dan de mensen die er wél bij horen. Buitenstaanders tonen de onverwachtse en genadige manier waarop God Zijn weg onder de mensen gaat.

JOHAN VISSER (Amsterdam) is theoloog en predikant, eerst in Antwerpen en nu in de Amsterdamse Noorderkerk.

9 789023 958338

NUR 707

ISBN 978 90 239 5833 8

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT